

НЯКОЛКО ДУМИ ЗА СЕЙМУР МАРТИН ЛИПСЕТ

(1922 г. – 2006 г.)

ФРЕНСИС ФУКУЯМА

Познавах Марти само в последния етап от неговия живот. Той изигра важна роля във въвеждането ми в моята първа академична позиция в Университета Джордж Мейсън през 1996 г., където той се беше преместил след дълга кариера в Харвард, Бъркли, Станфорд и другаде. Прекарах пет превъзходни години като негов колега в Джордж Мейсън, където ние първоначално заемахме съседни кабинети в сградата, в която беше първото седалище на Института по публична политика. Марти и аз преподавахме “Публична политика 800”, “Култура и публична политика” заедно всяка година, което беше един от най-големите образователни експерименти, който някога съм имал. “Публична политика 800” беше курс по сравнителна политика, който Марти беше развил по-рано, основан главно на неговата книга от 1991 г. “Американската изключителност”. Преподавам версия на този курс на практика всяка година оттогава, а и ще започна още едно негово повторение тази пролет в Училището за съвременни международни изследвания като основен курс по “Сравнителни национални системи”.

Марти започваше всеки клас по “Публична политика 800”, казвайки, че “човек който познава само една страна, не познава нито една от тях”, защото само, чрез вглеждане през различни общества, човек може да разбере какво е по-скоро типичното или уникалното за неговата собствена страна. Това беше особено вярно за американците, тъй като Съединените щати бяха на практика такава откъсната част от света в сравнение с всички останали развити демокрации. Американската социална държава беше развита по-късно, отколкото тази в останалите европейски демокрации, беше винаги по-ограничена по обхват и беше силно “свита” по време на консервативното съкращаване на разходите, в годините на управлението на Р. Рейгън и М. Тъчър. Съединените щати имат отличителна политическа култура, която комбинира анти-етатизма с вярата, че хората са отговорни като индивиди за резултатите от техния живот. Анти-етатизмът беше продуктът американската революция срещу британската монархическа власт. Индивидуализмът произтичаше от факта, че Съединените щати като “новозаселена територия”, не наследяваха статусните различия и

йерархиите на по-старите общества в Европа и Азия. За по следващите вълни от имигранти, заселени в Съединените щати, статус и благосъстояние бяха по-скоро въпрос на постижения, отколкото на унаследяване, което съставляваше социалната основа на идеологическата вяра в либералния индивидуализъм на Джон Лок.

По-нататъшния ред на мисли ни връща назад към най-ранните интереси на Марти в социализма. Той е започнал като много от неговите съвременници в крайно лявата част на политическия спектър и по-късно завива на дясно. Един от неговите най-ранни интереси беше въпроса защо, всъщност за разлика от всички европейски демокрации, в Съединените щати няма социализъм. Той твърдеше, че за това има една важна причина — поради липсата в американското общество на присъщата класова структура на европейските държави и социалната мобилност чрез индивидуално постижение беше много по-лесна. В Съединените щати хората правят разграничение между достойна и недостойна бедност, разграничение, което смущава повечето европейци, които пристигат от много по-закрепостени общества. В такива общества индивидите имат много по-малка възможност да променят своя статус; държавната власт е длъжна да изранява социалните резултати. Марти твърдеше, че единствено що се отнася до афро-американците, американското общество беше сходно исторически на Европа що се отнася до предписания по рождение статус, което обяснява защо американските чернокожи са склонни да действат като европейската работническа класа, гласувайки за преразпределителни социалистически политики, направлявани от силна държава.

Марти Липсет беше майстор на онова, което политолозите наричат сравнителен подход, основан на изследване върху малък брой от случаи, прекрасно илюстриран в книги като “Континентален вододел” или “Американската изключителност”. Оттогава единственият начин да се установи дадена причинно-следствена зависимост е да се сравняват общества, които са достатъчно сходни, така че човек да може да контролира голям обхват от непроменливи фактори. Това позволява на даден социален учен да изолира тези индикатори, които в действителност могат най-подходящо да обяснят различията в резултата. Това прави възможно да бъдат сравнени Канада и Съединените щати (както Липсет прави в “Континентален вододел”) и двете развити държави с умерен климат, със сходна култура и етнически произход. Важните различия, които

съществуват между канадското и американското отношение към властта, държавата, рискът и много други въпроси, могат следователно да бъдат отдадени на специфично различния исторически опит на двете общества. Този подход се осланя подчертано на изследване на случая и никога не излиза от дълбокото контекстуално знание, което е в компетенцията на историци и антрополози.

Под гибелното влияние на политологията на рационалния избор, този метод до голяма степен се отхвърля през последните десетилетия чрез статистически изследвания, основани на голям брой изследвани случаи или от изследванията на микрониво, които опитват да установят контролирани поведенчески експерименти. И двата подхода имат своето приложение, но сами по себе си са силно ограничени в това, което те могат да ни разкрият. Изследванията на голям брой от случаи, когато са приложени за цели общества в регресии, съпоставящи държави, са склонни да ограничат фактори като “протестанство” или “президентски режим” до единични фиктивни променливи като по този начин не се вземат предвид комплексните контекстуални фактори, които са обикновено необходими за да бъде обяснен конкретен резултат. Както Марти беше свикнал да обяснява в клас, цялото човешко социално поведение е твърде многоизменчиво; физиката на елементарните частици например, е много по-проста област, защото независимите и зависими променливи могат да бъдат определени много по-точно. Експериментите на микро ниво са в другата крайност и биха могли точно да демонстрират сигурна причинно-следствена връзка (и оттук са твърде полезни в анализите на публичната политика), но не биха могли да поставят по-големи въпроси, които са с по-траен интерес, като защо американците са по-религиозни отколкото европейците или причините за произхода на американския анти-етатизъм.

Марти Липсет взе идеята за политическата култура много сериозно, понятие, към което започна да се губи интерес в онази част от социалните науки, доминирана от икономистите. Марти обичаше да казва, че от гледище на формалните институции, много страни в Латинска Америка са създали политически системи много подобни на тази на Съединените щати (и в някои случаи обмислено моделирани по Американската конституция). Но човек не би могъл да обясни разликите в качеството на демокрацията в Северна и Южна Америка, освен ако не вземе под внимание политическите култури на различните региони. Марти не беше културолог, по начина по

който Сам Хънтингтън е; докато той вземаше религията насериозно, за Сам тя никога не стана основна обяснителна величина. Разбирането на Марти за политическата култура беше по-гъвкаво и обширно.

Точно сега дойде време за един от моите най-предпочитани курсове в “Публична политика 800”, този за президентските режими, който той беше взел да води. Марти винаги е казал, че двамата най-велики американски президенти на XX век са Ф. Рузвелт и Р. Рейгън, въпреки фактът, че бяха в противоположни идеологически лагери. Те бяха велики президенти, защото разбраха, че истинската власт и функция на президентския пост не стои във формулирането на точни и технически усъвършенствани политики, а по-скоро във формулирането и комуникацията на основни политически идеи, които едновременно отразяват и оформят ценностите на американския народ. Двамата президенти предоставиха провеждането на тези основни идеи на подчинените; те бяха предимно визионери и комуникатори, които можеха да изградят консенсус около големи, важни идеи. Човек не би могъл да разбере истинската функция на президентския пост с просто четене на Конституцията или с изброяване на формалните президентски прерогативи, тъй като в практиката това беше станало по-скоро въпрос на политическа култура.

Аз мога само да нахвърлям повърхностно това, което научих от Марти в краткия период, в който работих с него и ще опитам да добавя към това, което написах тук още нещо в една последваща част. Съществуват много други аспекти от неговата кариера и писания от по-ранни периоди, които други трябва да дискутират. Ясно е обаче, че ние загубихме един от най-големите интелектуалци на нашето време и е трудно да видим кой от следващите поколения е способен да заеме неговото място.